

KUOLINVIESTIN TOIMITTAMINEN

Omaisten kokemuksia poliisin suoriutumisesta ja kriisiavun piiriin ohjaamisesta

Hanna Jauhiainen

09/2020

Tiivistelmä

Tekijä(t)	Tutkinto
Hanna Jauhiainen	Poliisi (AMK)
Julkaisun nimi	Julkisuusaste
Kuolinviestin toimittaminen – Omaisten kokemuksia poliisin suoriutumisesta ja kriisiavun piiriin ohjaamisesta	Julkinen
Ohjaaja	Opinnäytetyön muoto
Anna Nieminen	Kirjallisuuskatsaus
Tiivistelmä	
<p>Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan poliisin suoriutumista kuolinviestin toimittamisesta omaisten näkökulmasta. Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia kuinka kuolinviestin saaneet omaiset ovat kokeneet poliisin suoriutuneen kuolinviestin toimittamisesta ja olisivatko omaiset kaivanneet paikalle heti kuolinviestin toimittamisen hetkellä ulkopuolista kriisiapua.</p> <p>Tutkimus on toteutettu kirjallisuuskatsauksena, jonka päätarkoitus on ollut saada mahdollisimman monen omaisen ääni kuuluviin.</p> <p>Opinnäytetyön teoreettisessa osuudessa käsitellään kuolinviestiä, sekä kriisiä ja sen eri vaiheita yleisellä tasolla. Tutkimusosuudessa omaisten kokemukset kuolinviestin vastaanottamisesta ja kriisiavun tarjoamisesta poliisin toimesta nousevat pääosaan.</p> <p>Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että poliisi on suoriutunut kuolinviestin toimittamisesta melko hyvin, mutta kriisiavun tarpeen kartoittamisessa ja sen tarjoamisessa on puutteita. Monet omaisista ovat kokeneet, että kriisiavun saaminen tai tiedon sen olemassa olost, on jäänyt heidän oman aktiivisuutensa ja jaksamisensa varaan elämän mullistaneen kriisin keskellä.</p>	
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja -vuosi
35	09/2020
Avainsanat	
Kuolinviesti, Kriisi, Kriisiapu, Omaiset, Poliisi	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	3
2. KUOLINVIESTI YLEISESTI.....	4
2.1. Miten kuolinviesti toimitetaan?.....	6
2.2. Ulkopuolisen avun tarpeen kartoittaminen.....	7
3. MIKÄ ON KRIISI JA MITKÄ VOIVAT OLLA SEN VAIHEET?.....	8
3.1. Kriisi ja sen vaiheet.....	9
3.1.1. Shokkivaihe.....	9
3.1.2. Reaktiovaihe.....	10
3.1.3. Läpityöskentelyvaihe.....	10
3.1.4. Selviytyminen.....	11
3.2. Lapsi ja menetyksen aiheuttama kriisi.....	11
3.2.1. Erilaiset menetykset ja lapsen ikätason vaikutus menetyksen käsittelemiseen.....	12
4. KUOLINVIESTIN MONINAISUUS JA OMAISTEN KOKEMUKSET.....	14
4.1. Henkirikos.....	15
4.1.1. Kuolinviesti oven suussa ilman ulkopuolisen avun tarjoamista.....	16
4.1.2. Sattumalta paikalle, tukea ei tarjottu.....	17
4.1.3. Epävarma kuolinviesti.....	18
4.1.4. Kriisityöntekijät mukana kuolinviestillä.....	19
4.1.5. Pappi kuolinviestitehtävällä ja debriefing.....	20
4.1.6. Muita kokemuksia henkirikos kuolinviesteistä.....	21
4.2. Katoaminen.....	22
4.3. Itsemurha.....	23
4.4. Omaisten kokemuksia poliisin onnistumisesta kuolinviestiä toimitettaessa.....	26
5. OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	28
5.1. Tutkimusmenetelmä.....	28
5.2. Tutkimuksen toteutus.....	29
5.3. Tutkimuksen teemat ja tutkimuskysymykset.....	30
6. TULOKSET.....	31
7. POHDINTA.....	32

LÄHTEET.....	34
---------------------	-----------

1. JOHDANTO

Kuolinviestin toimittaminen kuuluu poliisin tehtäviin ja yleisesti kuolinviestin toimittamisen on sanottu olevan yksi vaikeimmista tehtävistä, mikä poliisille voi tulla eteen virkauralla.

Kuolinviestin toimittaminen vaatii paljon yksittäiseltä poliisilta. Sanat tulee osata asetella oikein ja hienotunteisesti, mutta kuitenkin niin selvästi ja yksiselitteisesti ettei kuolinviestin vastaanottajalle jää epäselväksi mitä on tapahtunut. Omaisten reaktioita on mahdotonta aavistaa etukäteen ja toisinaan kuolinviesti voi olla jollain tapaa odotettu tieto ja toisinaan se tulee täytenä yllätyksenä ja shokkina. Tämän vuoksi poliisilla tulisi olla valmiudet kohdata omaiset mahdollisimman hyvin.

Jos kuolinviestin vieminen on vaikea tehtävä, on myös se vastaanottaminen. Omainen, joka saa yllättäen kuulla läheisensä menehtyneen, joutuu useimmiten shokkiin, eikä kykene välttämättä sisäistämään tapahtunutta täydellisesti. Erityisesti tällaisissa tilanteissa kuolinviestiä toimittavan poliisin tulisi huolehtia, että omainen saa tarvittavaa ulkopuolista kriisiapua, jotta omaisen suruprosessi pääsee alkuun ja toipuminen elämää järkyttäneestä tapahtumasta voi tapahtua niin hyvin kuin se on mahdollista.

Poliisilla on mahdollisuus tehdä yhteistyötä seurakunnan ja paikallisen kriisikeskuksen kanssa kuolinviestiä toimitettaessa. Aina yhteistyölle ei ole täysin saumatonta tai sen suomia mahdollisuuksia ei jostain muusta syystä osata käyttää oikein. Tällä voi olla kauaskantoiset vaikutukset omaisen suruprosessiin ja surusta toipumiseen.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia kuinka kuolinviestin saaneet omaiset ovat kokeneet poliisin suoriutuneen kuolinviestin toimittamisesta ja olisivatko he kaivanneet paikalle heti kuolinviestin toimittamisen hetkellä joko seurakunnan tai kriisikeskuksen edustajaa antamaan henkistä tukea ja keskustelua.

Tutkimusmetodina opinnäytetyössä käytetään kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Aineistoksi on valikoitu sekä aiemmin tehtyjä tutkimuksia omaisten kokemuksiin kuolinviestin saamiseen liittyen että teoksia, joissa omaiset kertovat menetyksistään ja

hetkestä jolloin heille on tuotu kuolinviesti. Opinnäytetyössä on tarkoituksella painotettu teoksia, joissa on omaisten kokemuksia, jotta työstä saadaan mahdollisimman käytännönläheinen ja siten hyödyllinen työtehtävissään kuolinviestiä toimittaville henkilöille. Työn punaisena lankana on omaisten äänen kuuluminen monipuolisesti heidän kokemuksiansa kautta.

Opinnäytetyön alussa käsitellään yleisesti kuolinviestin toimittamista ja kriisireaktiota sekä sen eri vaiheita. Tämän jälkeen siirrytään käsittelemään kuolinviestin moninaisuutta ja omaisten kokemuksia, joiden perusteella on tarkoitus selvittää miten poliisi on suoriutunut kuolinviestin toimittamisesta ja omaisten ohjaamisesta kriisiavun piiriin.

2. KUOLINVIESTI YLEISESTI

Kun ihminen kuolee, eikä kuoleman tiedetä johtuvan sairaudesta, jonka johdosta vainaja on ollut lääkärin hoidossa tai kun kuolema on aiheutunut rikoksen, tapaturman, itsemurhan, myrkytyksen tai ammattitaudin tai näihin verrattavissa olevan syyn johdosta tai kun kuolema on tapahtunut muuten yllättäen, on poliisin suoritettava kuolemansyyntutkinta. (Laki kuolemansyyntutkimuksesta 7 §.)

Yllämainituissa tapauksissa poliisin tehtäviin kuuluu myös kuolinviestin toimittaminen, mikäli vainajan omaiset eivät ole tietoisia kuolemantapauksesta esimerkiksi siten, että joku omaisista on löytänyt vainajan tai henkilö on kuollut tapaturmaisesti omaisten läsnä ollessa. Ensimmäisenä poliisin toimenpiteenä on varmistaa vainajan henkilöllisyys sadan prosentin varmuudella, sekä selvittää tämän lähiomaiset. Mikäli vainajalla on ollut puoliso tai täysi-ikäisiä lapsia, pyritään kuolinviesti toimittamaan jollekin heistä. Muissa tapauksissa kuolinviesti toimitetaan lähimmälle omaiselle tai mahdollisesti elossa olevalle vanhemmalle, useimmiten sillä periaatteella kuka asuu lähimpänä tapahtumapaikkaa. Toisinaan lähimmät omaiset voivat asua eri poliisipiirin alueella kuin vainaja, jolloin poliisin tulee pyytää virka-apua toisen poliisipiirin poliisilta kuolinviestin toimittamiseksi. (Kiiski 2009, 49-50.)

Ennen kuin kuolinviestiä lähdetään toimittamaan, tulee viestiä toimittavalla partiolla olla riittävät perustiedot kuolemaan johtaneista olosuhteista sekä täysi varmuus, että kuolinviesti toimitetaan oikealle henkilölle. Tämä korostuu etenkin virka-apua vaativilla tehtävillä, sillä kuolinviestiä toimittava partiolla ei ole välttämättä paikallistuntemusta tai muita yleisiä tietoja, joita kuolinviestin vieminen vaatii. (Kiiski 2009, 50.)

Kuolinviesti pyritään toimittamaan mahdollisimman pian, kun kuolemantapaus ja siihen liittyvät henkilöt ovat poliisin tiedossa, mutta kuolinviestiä ei toimiteta yleensä yöaikaan. Poikkeuksena tähän on kuolemantapaukset, joiden tutkinta tulee aloittaa välittömästi eli lähinnä epäillyt henkirikokset. Kuolemantapauksista, joihin epäillään liittyvän rikos, on tärkeää ilmoittaa mahdollisimman pian myös omaisille, sillä omaisilla saattaa olla tietoja, jotka ovat tärkeitä jo heti henkirikostutkinnan ensimetreillä. Lisäksi lapsen tai nuoren kuolemasta tulee ilmoittaa niin pian kuin mahdollista, kuten myös liikenne- tai muista onnettomuuksista. Sosiaalisen median ja muun nopean tiedon välityksen vuoksi, omaisten tulee saada tietää lähimmäisensä kuolemasta ennen kuin tieto tapahtuneesta on päässyt julkisuuteen. (Kiiski 2009, 49-50, 100.)

Poliisin on omaisen ensimmäinen yhteys oikeusjärjestelmään kuolinviestiä toimitettaessa. Siksi poliisilla on erityinen vastuu omaisen tarpeisiin vastaamisesta, koskien sekä itse kuolinviestin toimittamiseen johtaneiden yksityiskohtien kertomista sekä omaisen avun tarpeen huomioimista. Parhaassa tapauksessa poliisi huolehtii omaisen henkisen ensiavun palveluiden saatavuudesta, kertoo omaiselle mistä käytännön toimenpiteistä tämän täytyy huolehtia ja selittää mitkä ovat poliisin seuraavat toimenpiteet asian suhteen. (Pojjula, Sosiaali- ja terveysministeriö, 2010, 24.)

Poliisin toimintaa kuolinviestin viennissä pidetään jopa omaisten toipumisprosessin kulmakivenä. Omaisten mukaan, tapa jolla heille ilmoitettiin perheenjäsenen kuolemasta, vaikutti syvästi heidän elämäänsä siitä eteenpäin. Tapa, jolla poliisi kertoo omaiselle tämän perheenjäsenen kuolleen jää omaisen mieleen pieniä yksityiskohtia myöten. Sen vuoksi kuolinviestiä vievän poliisin on tärkeää asetella sanansa tarkoin ja huolehtia, ettei hän omalla tahattomalla, mutta ajattelemattomalla, tavalla tai toiminnalla aiheuta omaiselle enempää tuskaa kuin mitä kuolinviestin sisältö saa aikaan. (Pojjula, Sosiaali- ja terveysministeriö, 2010, 24.)

2.1. Miten kuolinviesti toimitetaan?

Kuolinviestin toimittamiseen ei ole yhtä ja ainoaa toimivaa ja sopivaa kaavaa. Koska kuolemantapaukset ovat yksilöllisiä, niin myös viestin toimittaminen ja toimintatavat kyseisellä tehtävällä tulee sovittaa tilanteen mukaan. Myös se kenelle kuolinviesti viedään, mikä suhde kuolinviestin vastaanottajalla ja vainajalla on ja minkä tyyppisestä kuolemasta on kysymys, sanelee kuolinviestitehtävän kulun.

Kuolinviestiä toimittava poliisi voi ja tämän tulee valmistautua vaikeaan tehtäväänsä, mutta koskaan etukäteen ei voi ennustaa tilanteen kehittymistä ja miten kuolinviestin saava omainen tulee reagoimaan poliisin kertomaan tietoon läheisen kuolemasta. Pääpiirteittäin kuolinviestiä viedessä on hyvä huomioida, että viesti viedään aina henkilökohtaisesti, siitä huolimatta missä vainajan omaiset asuvat. Poikkeuksen tähän periaatteeseen voi aiheuttaa se, että vainajan kuolema on ollut omaisille ennakoitavissa ja kuolinviestin toimittamisesta on sovittu jo etukäteen niin, että se voidaan toimittaa puhelimitse. (Kiiski 2009, 102; Pelkonen 2005, 22.)

Mikäli vainajan omaiset asuvat ulkomailla, voidaan kuolinviestin toimittaminen suorittaa muuten kuin henkilökohtaisesti kertomalla tapahtuneesta. Kuolinviestin toimittamisen ajankohta ja paikka tulee myös harkita siten, että viestiä ei toimiteta yöllä, ellei siihen ole perusteltuja syitä, tai ettei kuolinviestiä kerrota siten, että paikalla on muita asiaan kuulumattomia henkilöitä. Esimerkiksi mikäli kuolinviesti joudutaan toimittamaan omaisen työpaikalla, on syytä huolehtia omaisen esimiehen kanssa siitä, että tila missä kuolinviesti toimitetaan, on rauhallinen ja että omaisella on mahdollisuus jäädä pois työstä vähintään loppupäivän ajaksi. (Kiiski 2009, 102; Pelkonen 2005, 22.)

Kuolinviestiä toimitettaessa on syytä käyttää selkeitä ja yksiselitteisiä ilmaisuja. On parempi kertoa suoraan, mutta kuitenkin hienotunteisuus säilyttäen, että omainen on kuollut, kuin sanoa, että omainen on nukkunut pois. Järkyttävän tiedon saadessaan ihminen voi takertua joihinkin sanamuotoihin ja olla täysin ymmärtämättä tapahtunutta, mikäli kuolinviestiä toimittava poliisi ei käytä selkeitä ja yksiselitteisiä ilmaisuja, joista selviää mitä varmuudella on tapahtunut. (Kiiski 2009, 102; Pelkonen 2005, 22.)

Kuolinviestiä toimittavalla poliisilla tulee olla mahdollisimman tarkat tiedot kuolemaan johtaneista olosuhteista, mutta omaisen tulee antaa itse päättää kuinka paljon ja kuinka tarkkaa tietoa hän haluaa saada välittömästi omaisensa kuolemasta kuulleessaan. Kuolinviestiä toimittavan poliisin tulee siis välttää liian yksityiskohtaisen tiedon antamista omaiselle oma-aloitteisesti; tärkeintä kuolinviestiä toimitettaessa on kuunnella omaista ja antaa ne tiedot mitä omainen pyytää ja mitä poliisi voi kertoa kyseisellä hetkellä. (Kiiski 2009, 102; Pelkonen 2005, 22.)

Mikäli omaisella on jotain kysyttävää, johon kuolinviestiä toimittava poliisi ei osaa vastata, on omaiselle hyvä antaa kuolemansyytä tutkivan poliisin yhteystiedot, jolloin omainen voi esittää tarkentavia kysymyksiä asiasta enemmän tietävälle tutkijalle. Kuolemansyytä tutkivan poliisin tiedot on hyvä antaa myös sen vuoksi, että järkyttävän tiedon saatuaan omainen ei välttämättä osaa kysyä mitään tai halua tietää asiasta juuri sillä hetkellä sen enempää, vaan kysymykset heräävät myöhemmin, kun pahin alkujärkytys on mennyt ohi. Vaikka omainen ei haluaisi juurikaan tietää läheisensä kuolemaan liittyneistä olosuhteista kuolinviestin toimittamisen yhteydessä, on kuolinviestiä toimittavan poliisin hyvä kuitenkin mainita epäilläkö kuolemaan liittyvän rikosta tai onko kyseessä esimerkiksi epäilty itsemurha. (Kiiski 2009, 102; Pelkonen 2015, 22.)

2.2. Ulkopuolisen avun tarpeen kartoittaminen

Kun kuolinviesti on toimitettu ja omainen on saanut kysytyä kysymykset läheisensä kuolemaan liittyen, tulee kuolinviestiä toimittavan poliisin miettiä jatkotoimenpiteiden tarpeellisuus. Mikäli kuolinviestin saaja on yksin kotona kuolinviestin toimittamisen hetkellä, pyritään hänelle saamaan vähintään joku läheinen tai ystävä paikalle tueksi. Pääperiaate on, että läheisensä kuolemasta juuri kuullutta omaista ei jätetä yksin, sillä vaikka omainen vaikuttaisi ottavan asian tyynesti ja vakuuttelisi pärjäävänsä, voi järkytys tapahtuneesta tulla viiveellä ja romahtaminen tapahtua vasta poliisin poistuttua paikalta. (Kiiski 2009, 103; Majala 2018, 160; Pelkonen 2015, 22.)

Omaisien suostumuksella poliisi voi ilmoittaa tuen tarpeesta myös paikallisen kriisikeskuksen päivystykseen, mistä paikalle voi saapua ammattilainen, joka on

koulutettu kohtaamaan kriisin kohdanneen henkilön. Omaisen tiedot voidaan välittää myös tämän suostumuksella paikalliseen seurakuntaan, mistä on saatavilla keskusteluapua omaisen niin toivoessa. (Kiiski 2009, 103; Majala 2018, 160; Pelkonen 2015, 22.)

Poliisi ei yleensä vie kuolinviestiä yhdessä kriisikeskuksen ammattilaisen tai seurakunnan edustajan kanssa, vaan tarvittava tuki pyydetään paikalle tilanteen niin vaatiessa. Poikkeuksena tähän on esimerkiksi erittäin vakavat onnettomuudet tai muuta tapahtumat, joissa on menehtynyt paljon samaan perheeseen tai yhteisöön kuuluvia jäseniä, jolloin kuolinviestin vieminen ja vastaanottaminen on erityisen vaikeaa. Tällöin ulkopuolisen avun tuominen paikalle jo kuolinviestiä toimitettaessa on perusteltua kaikkien osapuolinen kannalta. (Kiiski 2009, 103; Majala 2018, 160; Pelkonen 2015, 22.)

Ennen kuin poliisi poistuu kuolinviestitehtävältä, on tärkeää muistaa jättää omaiselle kirjalliset tiedot jatkotoimenpiteistä, sekä kuolemansyytä tutkivan poliisin yhteystiedot. Omaisen voi olla vaikeaa muistaa jälkikäteen, miten hänen tulee menetellä ja keneen olla yhteydessä, vaikka asiat olisikin käyty läpi kuolinviestiä kerrottaessa. Myös osanoton ilmaiseminen on joillekin kuolinviestiä toimittaville poliiseille luontainen hyviin käytöstapoihin kuuluva asia, kun taas toiset kuolinviestiä toimittavat poliisit kokevat osanoton hyvin henkilökohtaiseksi asiaksi ja siten epäsovivaksi virkatehtävän yhteyteen. Tässäkin asiassa, kuten koko kuolinviestiä toimitettaessa, tilannetaju, tahdikkaus ja hienotunteisuus ovat avainasemassa vaikean tehtävän onnistuneeseen suorittamiseen. (Kiiski 2009, 103; Pelkonen 2015, 22.)

3. MIKÄ ON KRIISI JA MITÄ VAIHEITA SE VOI SISÄLTÄÄ?

Läheisen ihmisen menettäminen, joko tapaturmaisesti tai väkivaltaisesti, on yksi järkyttävimmistä traumaattisista kriisin aiheuttavista tapahtumista, minkä ihminen voi elämänsä aikana kokea. Aina kuoleman ei tarvitse olla edes tapaturmainen tai väkivaltainen järkyttääkseen syvästi menehtyneen läheisiä. Täysin terveen nuoren ihmisen tai lapsen kuolema on omiaan aiheuttamaan arkielämää ravistelevan kriisin. Mitä nuorempi kuollut on, sitä odottamattomampi järkyttävämpi hänen kuolemansa on.

Myös suurta mediahuomiota saaneet väkivaltarikokset tai onnettomuudet ovat omiaan järkyttämään suurta yleisöä. Moni samaistuu tapahtuneeseen ja miettii tapahtunutta omalle kohdalleen. (Saari 2001, 28, 30-31.)

3.1. Kriisi ja sen vaiheet

Kriisi on yleensä äkillinen hallinnan ulottumattomissa oleva psyykettä ylikuormittava ja rasittava tapahtuma, joka lyhyt- ja pitkäaikaisesti vaikeuttaa arkipäivän elämänhallintaa niin työ- kuin yksityiselämässä (Pelkonen 2015, 12).

Kriisi saa aikaan stressireaktion, joka voidaan jakaa seuraaviin vaiheisiin; shokki-reaktio-läpityöskentely-selviytyminen. Kriisistä selviytyminen vaatii yleensä sen, että ihmisellä on joku jolle puhua tunteistaan ja kokemuksistaan. Kuuntelijan ei tarvitse välttämättä antaa konkreettisia neuvoja ja ohjeita selviytymiseen, vaan tärkeitä on vain kuunnella. Puhuessaan, joskus jopa uudelleen ja uudelleen samoja asioita, tunteita ja tapahtumakulkuja, ihminen kykenee tarkastelemaan tapahtumia ikään kuin ulkopuolelta, jolloin kriisistä selviytymiseen voi löytyä aivan uusia näkökulmia. (Pelkonen 2015, 12.)

3.1.1. Shokkivaihe

Kriisin ensimmäinen vaihe on shokkireaktio, jolloin ihmisellä on ikään kuin tunne epätodellisesta olost. Järkyttävää tietoa ei pysty käsittelemään tai sisäistämään, vaan tunteet lukkiutuvat tai vaimenevat niin, ettei tapahtunutta joudu täysin kohtaamaan, eikä seurauksia sisäistämään. Ihminen ei välttämättä itse tiedosta olevansa shokissa, eikä siten itse voi vaikuttaa siihen miten käyttäytyy tai mitä sanoo. Shokkireaktion toinen ilmenemismuoto on taas paniikki, joka estää tunneyhteyden syntymisen ahdistavaan ja järkyttävään äkillisesti muuttuneeseen todellisuuteen. Kun omainen kohtaa menetykseen, shokkireaktio voi kestää muutamasta päivästä viikkoon. (Hammarlund 2004, 100-102.)

3.1.2. Reaktiovaihe

Shokkireaktiota seuraa reaktiovaihe. Silloin shokkireaktion aikana kielletyt ja piilotetut tunteet nousevat pintaan ja ihminen alkaa vähitellen ymmärtämään kriisin aiheuttaneen järkyttävän asian todeksi. Yleisiä reaktiovaiheen ajatusmalleja ovat tulevaisuudenmenetykskokemukset; ”Mikään ei ole entisellään”, ”En osaa enää iloita mistään”, jolloin mieleen pyrkivät voimakkaasti masennuksen, syyllisyyden ja pelon tunteet. Myös tapahtuneeseen menetykseen liittyvät itsesyytökset, sekä muiden syyttely ovat yleisiä reaktiovaiheen toimintamalleja. Reaktiovaiheessa ihmisellä on korkein riski sairastua psyykkisesti koetun menetyksen ja siitä aiheutuneen kriisin johdosta. Myös itsemurhan ja päihteiden väärinkäytön riski on korkeimmillaan kriisin reaktiovaiheessa. (Hammarlund 2004, 102.)

Vaikka kriisin reaktiovaiheen tunnereaktiot ovat suuria ja vaikeita kestää, on niiden merkitys kriisistä toipumisessa suuri. Tunnereaktioiden kautta tapahtuu oppimista ja samalla ihmisen kokemus merkityksestä ja eheydestä vahvistuu. Kestoltaan reaktiovaihe on noin muutaman päivän mittainen. (Hammarlund 2004, 102-103; Pelkonen 2005, 15.)

3.1.3. Läpityöskentelyvaihe

Kun kriisin aiheuttama reaktiovaihe on käyty läpi, traumasta paraneminen voi alkaa. Läpityöskentelyvaiheessa ihminen ei koe enää niin suurta tarvetta puhua tapahtuneesta ja halu olla yksin omien ajatusten kanssa kasvaa. Arkipäiväinen elämä ja sen askareet tuntuvat vielä ylivoimaisille ja esimerkiksi työssä käyminen voi olla vielä liian raskasta. Läpityöskentelyvaiheessa kriisin kokeneen ihmisen mielessä tapahtuu aktiivista tapahtumien käsittelyä ja mielen vallanneet trauma-ajatukset väistyvät pikkuhiljaa. Elämään rajoittavat ja puolustautumiseen tapahtunutta vastaan ehdollistuneet sopeutumismallit voidaan hylätä, jolloin traumatisoiva tapahtuma jää vähitellen takalalle kriisin kokeneen henkilön elämässä. Läpityöskentelyvaiheen kesto on yksilöllistä eri henkilöiden välillä. (Hammarlund 2004, 103; Pelkonen 2005, 15.)

3.1.4. Selviytyminen

Selviytymisvaiheessa kriisin aiheuttanut järkyttävä tapahtuma ja siitä seuranneet kokemukset ovat nivoutuneet kriisin kokeneen elämänhistoriaan ja kokonaisvaltaiseen elämänasenteeseen sekä tunteisiin. Tapahtunut aletaan hyväksyä vähitellen ja sopeutuminen uudelleen todellisuuteen alkaa. Arkipäivän askareet eivät tunnu enää niin raskaille ja työssäkäynti on taas mahdollista oman jaksamisen puolesta. Kriisin aiheuttanut tapahtuma ja siitä aiheutunut tuska on muuttunut muistoksi ja traumaattinen tapahtuma on jäänyt taakse. Elämä voi taas jatkua tapahtuneesta menetyksestä huolimatta. (Hammarlund 2004, 103; Pelkonen 2005, 15.)

3.2. Lapsi ja menetyksen aiheuttama kriisi

Läheisen kuolema on yksi elämän raskaimmista kokemuksista, jonka lapsi voi kohdata. Pienikin lapsi on kykenevä suremaan ja tällä on tarve ilmaista tunteitaan, ilmaista menetyksen aiheuttamia ajatuksia omalla tavallaan. Suru on terve reaktio menetykseen ja siksi lasta tulisi rohkaista ilmaisemaan tunteitaan ja muistelemaan rakasta menetettyä läheistään. (Laimio ym. 2013, 4-6.)

Lapselle läheisen ihmisen kuolemasta kertominen tulee ajoittaa oikein. Vanhemman ei pidä syöksyä kertomaan kuolemasta pienelle lapselle, silloin kun hän on vielä itsekin voimakkaiden tunteiden vallassa. Ensin on hyvä itse rauhoittua ja selvittää omia ajatuksia ja sitä miten aikoo kertoa lapselle tapahtuneesta. Aikuisen voimakkaat reaktiot lapselle läheisen kuolemasta kerrottaessa, voivat haitata lapsen kriisistä selviytymistä. (Pojjula 2007, 120.)

Toisinaan lapsen surun tunnistaminen voi olla haastavaa itsekin surevalle aikuiselle. Usein ajatellaan, että läheisensä menettänyt lapsi on joko unohtanut koko asian tai ei osaa surra tapahtunutta, mikäli lapsessa ei näy samanlaisia surun merkkejä kuin aikuisessa. Lapsi tekee kuitenkin matkaa surun ja leikin välillä, eikä aikuisen ole aina helppoa tunnistaa lapsen surun merkkejä. (Laimio ym. 2013, 4-6.)

Lapsen havaitessa muunkin perheen olevan kriisin vallassa ja surevan menetettyä läheistä, lapsen oma suru voi jäädä näkymättömiin ja tavallaan odottamaan omaa vuoroaan. Toisinaan lapsen kokema suru ja sen näyttäminen voi viivästyä niin paljon, että erilaisten epätavallisten reaktioiden ei ymmärretä liittyvän lapsen kokemaan menetyksen tunteeseen. (Laimio ym. 2013, 4-6.)

Kuten ketä tahansa, myös lasta traumatisoi enemmän läheisen äkillinen menettäminen kuin sellainen menetys, joka on ennakoitavissa ja josta lapsen kanssa on pystytty keskustelemaan jo etukäteen. Erityisesti itsemurha, henkirikos tai tilanteet, jossa lapsi löytää vainajan, ovat vaikeita lapselle. Edellä kuvatuolaiset menetykset traumatisoivat myös lapsen läheiset, jolloin heidän on vaikeampi olla läsnä lapselle tämän kokemassa surussa. (Laimio ym. 2013, 10.)

3.2.1 Erilaiset menetykset ja lapsen ikätason vaikutus menetyksen käsittelemiseen

Kun lapsi menettää vanhempansa järkkyy lapsen maailma perustavanlaatuisesti. Vanhemman kuollessa lapsi menettää ihmisen, joka on täyttänyt hänen perustarpeensa ja joka on rakastanut ja huolehtinut hänestä. Lapsen arjessa tapahtuu vanhemman menetyksen johdosta suuria muutoksia ja lapsi saattaa murehtia kuka nyt huolehtii ja tekee asioita, joita menehtynyt vanhempi teki aikaisemmin. Lisäksi lapsi saattaa pelätä menettävänsä jäljelle jääneenkin vanhempansa, sillä jos toinenkin vanhempi on mahdollista menettää, niin mikä takaa ettei toinen voi kuolla ja lapsi jäädä yksin. (Laimio ym. 2013, 10.)

Sisaruksen kuollessa lapsi menettää leikkiverinsa, kilpailijansa ja kasvukumppanin. Kodin tunneilmapiiri muuttuu ja lapset joutuvat jakamaan roolinsa uudella tavalla perheen sisällä. Lapseen vaikuttaa myös perheessä koettu keskenmeno tai kohtukuolema, vaikkakaan sisaruksen kanssa ei ole vielä ehditty elää yhdessä konkreettisesti. Vaikka lapsi ei täysin ymmärtäisikään mitä itse on menettänyt, osaa lapsi aistia vanhemmistaan ja muista perheenjäsenistäan ilmassa olevan surun koetun menetyksen johdosta. (Laimio ym. 2013, 10-11.)

Se miten lapselle on hyvä kertoa tätä kohdanneesta menetyksestä riippuu lapsen ikätasosta. Tärkeää on kuitenkin, että lapselle kerrotaan tapahtuneesta totuudenmukaisesti, eikä tapahtunutta tai sen pääpiirteitä yritetä salata lapselta. Jos lapselle ei kerrota totuutta, jää hänelle mieleen aukkoja ja epäselvyyksiä tapahtuneeseen liittyen. Tällöin lapsi täyttää mieleen jääneet aukot helposti mielikuvituksella ja näin voi syntyä väärinkäsityksiä ja pelottavia mielikuvia, jotka vaikuttavat lapsen suremiseen ja surusta toipumiseen negatiivisesti. Asioiden salaaminen ja peittely horjuttaa myös lapsen luottamusta aikuisiin ja lisää täten turvattomuuden tunnetta jo ennestään vaikeana ja epävarmana aikana lapsen mielessä. (Laimio ym. 2013, 11.)

Lapsi käsittelee läheisen kuolemaa ja sen johdosta heränneitä tunteita eri tavoin riippuen lapsen iästä. Myös se miten lapsen kanssa kannattaa käydä läpi häntä kohdannutta menetystä on ikätasoriippuvaista.

- ✓ Alle 2-vuotias lapsi ei ymmärrä vielä kuolemaa. Lapsi kuitenkin aistii surun läheisistään, voi reagoida siihen ja suree siten omalla tavallaan. Lapsen puheen kehittyessä voi tämän kanssa jutella tapahtuneesta ja auttaa siten luomaan muistoja ja mielikuvia menetetyistä läheisistä.
- ✓ Leikki-ikäinen lapsi ei ymmärrä vielä kuoleman lopullisuutta. Hän saattaa ymmärtää, että kuollut läheinen on mennyt taivaaseen, mutta odottaa koska hän palaa sieltä takaisin. Leikki-ikäisen lapsen käsitys ajasta on sirkulaarinen eli hän ajattelee että ensin eletään, sitten kuolla ja sen jälkeen eletään taas. Leikki-ikäiselle lapselle on kuitenkin kerrottava rehellisesti ja suoraan ettei kuollut tule enää takaisin ja aikuisen on jaksettava vastata lapsen hyvin konkreettisiinkin kysymyksiin yhä uudelleen ja uudelleen, sillä näin lapsi pyrkii ymmärtämään tapahtunutta.
- ✓ Kouluikäisen lapsi alkaa ymmärtää kuoleman lopullisuuden ja että kuka tahansa voi kuolla yllättäen koska tahansa. Kouluikäisen lapsen kysymykset kuolemaan liittyen voivat olla hyvin yksityiskohtaisia ja hän voi olla kiinnostunut miltä kuollut näyttää tai mitä ruumiille tapahtuu hautaamisen jälkeen. Näihin

kysymyksiin on hyvä vastata rehellisesti ja selkeästi, siellä se auttaa kouluikäistä ymmärtämään paremmin tapahtunutta.

- ✓ Teini-ikäinen ymmärtää jo selkeästi kuoleman lopullisuuden. Hän alkaa mahdollisesti miettiä läheisen menettämisestä aiheutuvia pitkäaikaisia vaikutuksia omaan elämäänsä ja hän voi kokea, että omat ikätoverit ovat kovin lapsellisia ja että kukaan omanikäinen ei voi ymmärtää miltä hänestä tuntuu. Myös omien tunnetilojen heittäminen laidasta laitaan voi aiheuttaa hämmennystä, jolloin teini-ikäinen tarvitsee lähelleen aikuisen, joka kertoo tällaisten tunteiden olevan normaaleja. Teini-ikäinen saattaa pohtia myös oman kuolemansa mahdollisuutta, kun hän on menettänyt läheisensä.

- ✓ Nuoren käsityskyky kuoleman lopullisuudesta on jo samalla tasolla kuin aikuisella, mutta nuoren tunne-elämä kehittyy edelleen ja hän tarvitsee tukea pystyäkseen käsittelemään kokemaansa menetystä ja siitä aiheutuneita tunteita. Nuori saattaa pohtia kaiken tarkoitusta ja tulevaisuuden suunnittelu voi tuntua vaikealta elämän rajallisuuden hahmottuessa konkreettisesti koetun menetyksen kautta. Nuorta ei pidä pakottaa menetyksestä johtuvien tunteiden käsittelyyn, mutta nuorelle on hyvä viestiä, että tällä on läheisiä aikuisia, joiden kanssa menetystä voi käsitellä. (Laimio ym. 2013, 17-20.)

4. KUOLINVIESTIN MONINAISUUS JA OMAISTEN KOKEMUKSET

Kuolinviestin toimittamiselle ei ole yhtä ja ainoaa toimivaa kaavaa. Yksi tapa kertoa tapahtuneesta toimii yhdellä kertaa ja toisella kertaa kuolinviesti täytyy toimittaa aivan eri lähestymistavan kautta. Se miten kuolinviesti viedään riippuu jo viestiä toimittavan poliisin persoonasta ja tavasta toimia, sekä luonnollisestikin kenelle kuolinviestiä viedään ja millaisissa olosuhteissa ihminen on kuollut. On eri asia toimittaa kuolinviesti jo iäkkään vainajan keski-ikäiselle lapselle, jolle vanhemman kuolema on luonnollisista syistä jo odotettavissa oleva tapahtuma, kuin pienten lasten tuoreelle leskelle, jonka nuori ja terve puoliso on menehtynyt äkillisesti.

Myös olosuhteet, joissa ihminen on kuollut määrittelevät miten kuolinviesti toimitetaan ja mitä asioita kuolinviestiä toimittavan poliisin tulee ottaa huomioon. Henkirikoksen, itsemurhan, liikenneonnettomuuden tai suuronnettomuuden uhrina kuolleiden omaisille läheisen kuolemasta kertominen on täysin erilaista, kuin luonnollisen kuoleman kohdanneen henkilön kuolemasta kertominen. Oman lisänsä kuolinviestin toimittamiseen tuovat kadonneet henkilöt. Kuinka kertoa henkilön todennäköisestä kuolemasta poliisin keräämien todisteiden valossa, kun ruumista ei ole löydetty?

Kuolinviestin toimittamisen yhteydessä poliisin tulisi myös kyetä arvioimaan tilanteessa tarvittavia jatkotoimenpiteitä. Kuolinviestin toimittamisen tarkoituksena ei ole vain kertoa nopeasti ja kylmästä vallitsevia tosiasioita, vaan poliisin tulee myös huolehtia, että omainen, jolle kuolinviesti toimitetaan on vähintään tietoinen miten asia etenee poliisin toimesta ja miten ja millä tavoin omainen voi alkaa järjestelemään läheisen kuolemaa seuraavia pakollisia käytännön asioita.

Yllä mainittujen seikkojen lisäksi vielä tärkeämpää on, että kuolinviestiä toimittava poliisi huolehtii omaisen henkisestä hyvinvoinnista mahdollisen järkytyksen keskellä. Poliisin tehtävä ei ole toimia sosiaalityöntekijänä, mutta poliisin tulee varmistaa että omaisen tarvitsema apu on saatavilla. Yleensä kuolinviesti toimitetaan omaiselle kentällä toimivan poliisipartion toimesta, eikä mukaan kuolinviestiä toimittamaan pyydetä ulkopuolista tahoa, kuten kriisityöntekijöitä tai paikallisen seurakunnan edustajaa. Olisiko tälle yhteistyölle tarvetta matalammalla kynnyksellä vai riittääkö kenttäpartion ammattitaito kohtaamaan omaisia heidän elämänsä mahdollisesti suurimman kriisin ja järkytyksen hetkellä tilanteessa kuin tilanteessa?

4.1. Henkirikos

Kuolinviestin toimittaminen epäillyssä henkirikostapauksessa on aina erityislaatuinen tehtävä, sillä henkirikoksen aiheuttama kuolemantapaus on erityisen traumatisoiva omaisille. Läheisen menettäminen epäillyn henkirikoksen seurauksena on täysin poikkeuksellinen tilanne, eikä siinä ole mitään luonnollista, kuten vaikkapa menehtymisessä sairauden johdosta. Niin ikään onnettomuuksia ja tapaturmia sattuu niin paljon, että niiden seurauksena läheisen menettäminen voi olla helpompi ymmärtää

ja surun käsittely voi olla yksiselitteisempää. Henkirikoksen seurauksena läheisensä menettänyt omainen joutuu hyväksymään sen tosiseikan, että joku muu on ottanut vallan päättää tämän läheisen elämän päättymisestä. (Välimäki 2017, 153.)

Elina Välimäen teoksessa *Ei unohdu koskaan – henkirikoksen jäljet* (PS-kustannus 2017) poliisin kykyä toimittaa kuolinviesti omaisille henkirikostapauksissa on osaltaan kritisoitu. Välimäen haastattelemat omaiset kertovat kuinka erityisesti omaisten tuen tarpeen kartoittaminen ja ulkopuolisen tuen tarjoaminen kuolinviestin toimittamisen yhteydessä on jäänyt melko vähäiseksi, mutta toisaalta kun ulkopuolista tukea on tarjottu, ovat omaiset kokeneet sen erityisen tarpeelliseksi ja hyödylliseksi.

Välimäen haastattelema rikosylikomisario Juha Rautaheimo taustoittaa kuolinviestin toimittamisen vaikeutta yleisesti sekä erityisesti henkirikostapauksissa seuraavasti: ”Kuolinviestin vieminen on aina uniikki ja yksilöllinen vuorovaikutustilanne. Ei voi olla yhtä kaavaa, jonka mukaan poliisi jokaisessa tapauksessa toimisi. Jokainen tilanne elää ja muokkautuu ihmisten kommunikoidessa keskenään. Virkatehtävänään kuolinviestiä perillä toimittava poliisi on tunteva ihminen hänkin. Hänelle tehtävä voi olla ensimmäinen laatuaan. Häntä jännittää, ja mielen sopukoissa saattavat vaivata henkilökohtaiset ongelmat. Poliisilla on kuitenkin velvollisuus informoida. Vaikka tutkinnallisia asioita ei voida kertoa, poliisi voi harkita tapauskohtaisesti, mitä se omaisille informoi. Omaisilla ei koskaan saisi jättää yksin eikä epätietoisuuden valtaan.” (Välimäki 2017, 188-190.)

Seuraavassa Välimäen haastatteleminen henkirikoksen uhrien omaisten kokemuksia poliisin kuolinviestin toimittamisesta ja kriisiavun tarpeen kartoittamisesta ja sen tarjoamisesta.

4.1.1. Kuolinviesti oven suussa ilman ulkopuolisen avun tarjoamista

Yksi Välimäen haastattelema henkirikoksen uhrin omainen kertoi poliisin toimittaman kuolinviesti olleen ilmaisultaan hyvin niukka. Poliisit olivat kertoneet nopeasti oven suussa, että omaisen poika on kuollut epäillyn henkirikoksen seurauksena ja että teosta

epäilläään omaisen toista poikaa. Kuolintapauksen yksityiskohdista poliisit eivät olleet kertoneet mitään, ainoa asia mitä he olivat kertoneet oli se, että epäillyn henkirikoksen uhrin ja epäillyn tekijän isää ei oltu tavoitettu. Poliisi pyysivät olisiko omaisen mahdollista informoida poikien isää, omaisen ex-puolisoa, perhettä kohdanneesta kuolemantapauksesta ja olivat poistuneet paikalta. (Välimäki 2017, 63-64.)

Omaiselle jäi poliisin toimittamasta kuolinviestistä erityisesti mieleen sen niukka informaatio ja se etteivät poliisit olleet pyytäneet päästä sisään omaisen kotiin, vaan olivat kertoneet järkyttävät uutiset oven suussa. Lisäksi kuolinviestiä toimittanut poliisi ei ollut varmistanut ettei omainen jää yksin, eikä tälle oltu annettu mitään tietoa mahdollisesta ulkopuolisesta tuesta. Jälkeenpäin omainen toivoi, että poliisi olisi edes kysynyt hänen suostumuksensa yhteystietojen välittämiseen kriisityöntekijälle tai muulle auttavalle taholle, sillä silloin avun ja tuen järjestäminen omaiselle varmistuisi, eikä vastuu avun hankkimisesta jäisi jo valmiiksi avuttomassa ja sekavassa mielentilassa olevalle omaiselle. (Välimäki 2017, 63-64.)

4.1.2. Sattumalta paikalle, tukea ei tarjottu

Välimäki on haastatellut myös omaista, joka saapui sattumalta henkirikospaikalle, missä hänen sisarensa ja tämän kaksi pientä lasta oli surmattu lasten isän, omaisen sisaren puolison, toimesta heidän omassa kodissaan. Kun omainen oli lähestynyt sisarensa asuntoa, oli hän huomannut rapussa olevan huomattavan paljon ihmisiä ja sisaren perheen asunnon oven oleva auki. Siinä samassa poliisi oli tarttunut häneen kiinni ja alkanut tivata tiukkaan sävyyn kuka hän on, miksi hän on paikalla, mikä hänen sisarensa nimi on ja niin edelleen. Omainen ei ollut tässä vaiheessa vielä ymmärtänyt lainkaan mistä on kysymys ja oli kokenut poliisin lähestymisen jokseenkin vihamieliseksi ja merkilliseksi. Hetken kuluttua paikalle oli saapunut kaksi muuta poliisia, jotka olivat kertoneet, että omaisen sisar ja sisaren kaksi pientä lasta ovat kuolleet epäillyn henkirikoksen seurauksena. (Välimäki 2017, 131-132, 135-136.)

Henkirikostutkinnan yhteydessä myös omaista kuullaan todistajana. Tapahtumia seuraavana aamuna omainen saapuu kuulusteltavaksi. Hän odottaa poliisilta edes häivähdystä empatiasta, sillä onhan hän menettänyt kolme läheistään vakavan rikoksen

seurauksena. Toive jää turhaksi, sillä kuuleminen tuntuu omaisesta kovin viralliselta ja tiukkoihin faktoihin perustuvalta. (Välimäki 2017, 131-132, 135-136.)

Myöhemmin omainen tajuaa, että häntä tapahtumapaikalla jututtaneet poliisit eivät olleet antaneet mitään yhteystietoja esimerkiksi paikalliseen kriisikeskukseen tai rikosuhripäivystykseen omaisen ilmeisestä järkytyksestä huolimatta. Myöskään omaisen vanhemmille, jotka olivat menettäneet tyttärensä sekä kaksi lapsenlasta, ei oltu kerrottu mitään ulkopuolisen avun mahdollisuudesta. Sen sijaan henkirikokseen syyllistyneen perheen isän omaisille oli järjestetty kriisityöntekijöitä sekä heille oli tarjottu yksityisen psykologin palveluita. (Välimäki 2017, 131-132, 135-136.)

Yllä mainitun kohtelun omainen koki erityisen epäoikeudenmukaisena eritoten siksi, että hän itse asui saman kunnan alueella kuin henkirikokseen syyllistyneen miehen omaiset. Omaisen toiveissa oli jatkossa se, että poliisi huomioisi paremmin henkirikoksen uhrien läheiset jakamalla vaikka pientä ja yksinkertaista infolappua, jossa olisi listattuna yleisimmät keskusteluapua tarjoavien tahojen yhteystiedot. Näin omaisella olisi edes pieni mahdollisuus ottaa järkytyksen keskellä itse yhteyttä auttaviin tahoihin, jos poliisi ei ole tarjoutunut välittämään omaisen yhteystietoja ja yhteydenottoa auttaville tahoille. (Välimäki 2017, 131-132, 135-136.)

4.1.3 Epävarma kuolinviesti

Kuolinviestin toimittaminen omaisille, jonka läheinen on mitä luultavimmin kuollut henkirikoksen uhrina on haastava tilanne poliisille tiedonvälityksen kannalta. Välimäki on haastatellut omaista, jonka tytär oli ollut kadoksissa useita kuukausia ulkomailla ja poliisilla oli syytä epäillä tämän joutuneen henkirikoksen uhriksi. Omaisen tyttären katoamistapaus oli ollut myös esillä mediassa huomattavan paljon. Kun poliisit eräänä iltana saapuivat omaisen oven taakse, tiesi tämä jo mitä odottaa. Poliiseilla oli kuitenkin kerrottavanaan vain epäilyksensä asioiden oikeasta laidasta. Omaisen tyttären katoamispaikan lähettyviltä on löytynyt erittäin huonokuntoinen ruumis ja täyttä varmuutta vainajan henkilöllisyydestä ei ole. Edes vainajan sukupuolta ei ole pystytty selvittämään. Omaista vannotetaan olematta kertomaan kenellekään poliisin kertomaan tietoa ja poliisi poistuu paikalta antamatta mitään muuta konkreettista tietoa. Omaisen

päällimmäiseksi tunteeksi jää hämmennys; onko kyse tyttärestäni? (Välimäki 2017, 166-167.)

Seuraavana päivänä kaikki on selvää. Omaiselle selviää, että hänen tyttärensä löytyminen on valtakunnallinen uutinen. Poliisi on vahvistanut eri medioille, että omaisen tyttären ruumis on löytynyt tämän katoamispaikan läheisyydestä. Omaisen kokee poliisin edellisiltana kertoman alustavan epäilyksen ja siihen liittyvän ehdottoman vaatimuksen vaitiolosta olevan epäoikeuden mukainen. Omaiselle ei oltu missään vaiheessa varmistettu, että löytynyt ruumis on todella hänen tyttärensä, vaan hän on saanut lukea uutisen lehdistä. Kaikkein korneimpana tilanteessa hän pitää sitä, että poliisi ei missään vaiheessa ollut ottanut huomioon hänen jaksamistaan raskaan tilanteen keskellä, vaan sen teki ainoastaan toimittaja, joka sattui soittamaan omaiselle saadakseen tämän kommentin tyttären ruumiin löytymisestä kirjoittamaansa juttuun. (Välimäki 2017, 166-167.)

Poliisin käydessä edellisenä iltana kertomassa pikaisesti mahdollisesta omaisen tyttären ruumiin löytymisestä, eivät nämä olleet tarjonneet omaisen yhteystietojen välittämistä auttaville tahoille tai jättäneet auttavien tahojen yhteystietoja omaiselle. Seuraavana päivänä uutisen omaisen tyttären ruumiin löytymisestä ollessa jo valtakunnan uutinen, oli eräs toimittaja soittanut omaiselle ja huolestunut, kun omainen kertoi olevansa yksin kotona. Samainen toimittaja oli soittanut vielä muutaman tunnin kuluttua omaiselle uudelleen ja varmistanut kuinka tämä voi. Toimittaja oli ainut henkilö, joka ymmärsi huomioida omaisen tarvitseman tuen. Tätä omainen olisi toivonut myös poliisilta sekä eritoten myös sitä, että poliisi olisi varmistanut omaiselle ennen eri medioille kertomista, että löytynyt ruumis on todella omaisen kadoksissa ollut tytär. (Välimäki 2017, 166-167.)

4.1.4. Kriisityöntekijät mukana kuolinviestillä

Toisinaan kuolinviestiä toimittamaan lähtevät poliisit ovat osanneet varautua jo etukäteen tilanteen aiheuttamaan järkytykseen omaisissa. Välimäki on haastatellut omaista, jonka tytär on kuollut henkirikoksen seurauksena ja jolle kuolinviesti on toimitettu niin, että poliisin mukana on myös kaksi kriisityöntekijää, joiden tehtävänä

on kuunnella ja tukea omaista järkyttävän kuolinviestin saamisen jälkeen. Omainen kertoo haastattelussa, kuinka poliisi on kertonut tämän tyttären kuolleen ja että tapauksessa on syytä epäillä henkirikosta. Juuri muuta poliisit eivät olleet pystyneet kertomaan tutkinnallisista syistä, koska tekijän henkilöllisyys ei ole vielä varmistunut poliisille. Poliisin toimitettua kuolinviestin ja poistuttua paikalta, kriisityöntekijät jäävät vielä omaisen luokse. Yllättäen omaiselle tulee mieleen, että kuolleen tyttären veljelle on saatava tieto tämän sisaren menehtymisestä, ennen kuin tämä ehtii kuulla tapahtuneesta median kautta. Kriisityöntekijät lähtevät omaisen mukaan ja tueksi, kun tämä lähtee kertomaan suru-uutista sisarensa menettäneelle veljelle. (Välimäki 2017, 103, 106.)

Kriisityöntekijät sopivat tulevansa omaisen luokse seuraavan kerran parin päivän kuluttua. Tapaamiset jatkuvat ja kestävät kerrallaan useita tunteja. Omainen purkaa tuntojaan ja kertaa kuolleen tyttärensä elämäntarinaa. Kun tapaamiset loppuvat, jää omainen oman tuntemuksensa mukaan tyhjän päälle. Keskustelu ammattilaisten kanssa on kuitenkin auttanut häntä käymään läpi omia tunnetilojansa sekä ennakoimaan tulevaa olotilaansa, mikä auttaa kriisistä ja arjesta selviytymistä. (Välimäki 2017, 103, 106.)

4.1.5. Pappi kuolinviestitehtävällä ja debriefing

Papin läsnäolo kuolinviestiä vievän poliisipartion mukana voidaan nähdä muutenkin kuin uskonnollista sanomaa vaikeaan tilanteeseen tuovana henkilönä. Papit ovat sielunhoidon ammattilaisia ja tottuneet keskustelemaan ihmisten kanssa, jotka ovat hyvin erilaisissa ja vaikeissakin elämäntilanteissa. Kriisin hetkellä, poliisin kertoessa läheisen yllättävästä kuolemasta, papin läsnäolo voidaan kokea kunnioittavana eleenä menehtynyttä sekä tämän omaisia kohtaan. (Välimäki 2017, 78-79.)

Välitalon haastattelema omainen kertoi papin olleen läsnä, kun poliisi toi kuolinviestin omaisen tyttären liittyen. Tytär oli kuollut muutamaa päivää aiemmin henkirikoksen seurauksena. Tytär oli tullut surmatuksi baari-illan päätteeksi omassa asunnossaan tälle ennalta tuntemattoman miehen toimesta, johon oli tutustunut aiemmin illalla. Papin läsnäolo oli rauhoittanut omaisen mieltä ja hän oli kokenut tämän läsnäolon hyvänä.

Lisäksi pappi oli vielä soittanut seuraavana aamuna omaiselle ja tiedustellut tämän vointia. Omaiselle ja tämän perheelle oli myös järjestetty kuolinviestin toimittamista seuraavana päivänä debriefing-tilaisuus, jossa tapahtunutta oli purettu ammattilaisten johdolla ryhmäkeskustelussa. (Välimäki 2017, 78-79.)

Yhteistyö poliisin kanssa henkirikostutkinnan yhteydessä sujuu hyvin. Omainen kertoo, että hänestä tuntui alusta asti tärkeälle auttaa poliisia ratkaisemaan, kuka on surmannut hänen tyttärensä. Jo kuolinviestin toimittamisen yhteydessä omaisesta on ensiarvoista kertoa, kaikki tiedot, joita hänellä on tyttärensä viimeisistä liikkeistä. Jatkossa myös yhteys jutun päätökijään on mutkaton ja omainen saa helposti tietoa kuulusteluista ja esitutkinnan etenemisestä. (Välimäki 2017, 78-79.)

4.1.6. Muita kokemuksia henkirikos kuolinviesteistä

Välitatalon haastatteleminen henkirikosten uhrien omaisten kokemuksista kuolinviestin toimittamiseen liittyen nousi esiin myös poliisin kiire rutiinitehtävää suoritettaessa. Eräälle omaiselle poliisi oli kertonut suppeasti, että tämän läheinen on kuollut ja asiassa on syytä epäillä henkirikosta. Omaiselle oli annettu paperi, jossa oli paljon tietoa mitä seuraavaksi tapahtuu käytännön tasolla ja poliisi oli kirjoittanut paperin marginaaliin päivystävän papin ja paikallisen psykiatrisen päivystyksen puhelinnumerot. Omainen ei ollut shokin hetkellä ymmärtänyt lainkaan annetun paperin sisältöä ja siinä samassa omaisen kokemuksen mukaan poliisit olivatkin jo poistuneet paikalta. (Välimäki 2017, 150-151.)

Henkirikoksen uhrien omaisille oli myös yleisesti jäänyt epäselväksi kuolinviestin saamisen hetkellä se millaisia palveluita ja tukitoimia heidän olisi mahdollista saada. Mikäli kuolinviestiä toimittamassa oli ollut vain poliisipartio, eivätkä he pyytäneet omaisen suostumusta tämän yhteystietojen välittämiseen ulkopuoliselle auttavalle taholle tai jättäneen ulkopuolisen auttavan tahon yhteystietoja omaiselle, eivät omaiset välttämättä osanneet ottaa yhteyttä esimerkiksi rikosuhripäivystykseen, mistä on saatavilla monipuolista apua tai seurakuntaan, jonka diakonia työ tarjoaa monipuolista arjen apua veloituksetta vaikeaa elämäntilannetta läpikäyväälle henkilölle. (Välimäki 2017, 262, 290.)

4.2. Katoaminen

Kun ihminen katoaa aiheuttaa se omaisille suurta epävarmuutta kadonneen kohtalosta. Onko läheinen kadonnut vapaaehtoisesti, onko hän joutunut onnettomuuden tai tapaturman uhriksi vai liittyykö katoamiseen ulkopuolisia henkilöitä? Elääkö läheinen sittenkin jossain tavoittamattomissa? Toiveet kadonneen löytymisestä elävänä pysyvät mahdollisesti yllä niin kauan kun etsintöjä jatketaan. Toisinaan kadonnut jää kadoksiin pysyvästi, eikä kadonnutta läheistä tai tämän ruumista löydetä. Silloin kadonneen kohtalo jää pysyvästi mysteeriksi omaisille. (Pääkkö 2013, 6-7.)

Katoamistapauksissa poliisin toimet keskittyvät kadonneen etsintään. Lain mukaan poliisi on velvollinen tekemään kadonneen etsintään liittyviä toimenpiteitä tarpeellisin määrin. Toisinaan kadonneen jäljet kuitenkin päättyvät, eikä asiaan saada selvyyttä kaikista mahdollisista poliisin toimista huolimatta. Silloin poliisi on vaikean tehtävän edessä, sillä omaisille ei ole raportoivaa, eikä kadonneen läheisen löytämiseksi voida tehdä enää mitään, ainakaan sen hetkisten tietojen varassa. (Saari ja Majamaa 2020, 255-256.)

Se että kadonnut jää pysyvästi kateisiin on tämän omaisille järkytys. Kun läheinen katoaa pysyvästi moni omainen kokee jäävänsä oman onnensa nojaan. Kadonneen läheisen käytännön asioiden järjestely omien tunteiden käsittelyn ohessa on ollut raskasta, eikä ammattiapua ole ollut tarjolla tai omainen ei itse ole osannut tai jaksanut hakea sitä. Monet omaisista ovat myös katkeria poliisille, sillä he ovat kokeneet ettei poliisi ole ottanut heidän läheisensä katoamista tarpeeksi tosissaan tarpeeksi ajoissa ja siten etsinnöissä on menetetty kallisarvoista aikaa. (Saari ja Majamaa 2020, 254-255.)

Poliisin kyky kohdata kadonneiden omaisia ei myöskään ole saanut täysin varauksetonta kiitosta Tiina Saaren ja Maiju Majamaan teoksessa *Ei jälkeäkään* (Into 2020). Saari ja Majamaa ovat haastatelleet kadonneiden omaisia ja pintaan on noussut kokemuksia poliisin puutteellisesta selvityksestä omaisille siitä, mitä kadonneen löytämiseksi todellisuudessa voidaan tehdä ja mitä ei. Parempi selonteko poliisin käytettävissä olevista ja lain mahdollistamista toimenpiteistä olisi haastateltujen

omaisten mukaan hälventänyt väärinymmärryksiä, mielipahaa ja etenkin epätietoisuutta. Toisaalta poliisia on myös kiitetty erään kadonneen omaisen puolesta siitä, että hän on ollut empaattinen ja ottanut omaiset ihmisenä huomioon sekä pitänyt heidät ajan tasalla tutkinnan etenemisestä. Sama omainen toi myös esiin sen, ettei hän ole saanut juurikaan keskusteluapua menetykseensä liittyen, vaan on pyrkinyt menemään itse eteenpäin ja jatkamaan elämäänsä. (Saari ja Majamaa 2020, 101, 106, 254-255.)

4.3. Itsemurha

Mari Teinilä on haastatellut itsemurhan tehneiden omaisia näiden kokemuksista teoksessaan *Lopun elämää – Itsemurhan tehneiden läheiset kertovat* (Kirjapaja 2006). Teinilä tutkimuksessa korostuu se, että vaikka omaiset ovat tienneet läheisensä masennuksesta tai itsetuhoisuudesta, on itsemurha kuitenkin aina järkytys. Se miten omaisten jaksamisesta järkyttävän tiedon saantihetkellä on huolehdittu, vaihtelee suuresti tapauskohtaisesti. Yhteistä kaikille omaisten kertomuksille on kuitenkin se, että kun elämää perinpohjaisesti järkyttävä kriisi kohtaa, ei omainen ole välttämättä itse kykenevä arvioimaan omaa avun tarvettaan, eikä hänellä ole voimia olla aloitteellinen kriisiavun hakemisessa.

Eräs poikansa itsemurhan kautta menettänyt omainen kertoo:

”Villen kotiintuloa seuranneena aamuna olin tulossa vaimoni kanssa aamukävelyltä kotiin, kun kotimme oven edessä seisoj mies muovipussin kanssa. Poliisiksi osoittautunut mies sanoi, että poikanne on tehnyt itsemurhan. Pussin oli kerätty Villen tavarat. Poliisi antoi paperin, jossa oli ohjeita, miten menetellä ruumiin kanssa. Hän ei antanut yhtään ohjetta siihen, mistä me voisimme saada kriisiapua. Omaisille pitäisi antaa välittömästi tietoa, mistä he voivat hakea itselleen apua.” (Teinilä 2006, 61).

Toisella omaisella, joka on myös menettänyt poikansa itsemurhan kautta, on erilainen positiivisempi kokemus kriisiavun saamisesta.

”Aamuyöstä heräsin koiramme haukkumiseen. Yleensä se ei haukkunut, ei ainakaan keskellä yötä. Rauhoittelin sitä ja jatkoin unia. Sitten heräsin puhelimen soittoon. Jukan naisystävä tiedusteli oliko Jukka tullut kotiin. Sanoin tarkistavani, miten oli. Vasta nähtyäni aseiden Jukan jalkovälissä ymmärsin, mitä oli tapahtunut. Kutsuimme poliisin paikalle. Tueksemme tuli myös sisareni miehensä kanssa. Päivystysvuorossa ollut sairaalapastori kutsuttiin myös. Tieto Jukan kuolemasta levisi nopeasti. Ensimmäinen lohduttaja tuli jo aamupäivällä. Seuraavana päivänä kokoontui kriisiryhmä. Siitä oli meille apua. Poliisiraportista selvisi, miten kaikki oli tapahtunut.” (Teinilä 2006, 79).

Tuula Uusitalon väitöskirjatutkimuksessa *Miten päästä yli mahdottoman? – Narratiivinen tutkimus itsemurhamenetyksistä* (Lapin yliopisto Rovaniemi 2006) käsitellään myös omaisten kokemuksia läheisen itsemurhaan liittyen. Osa Uusitalon haastattelemista omaisista kertoi että he kokivat oman tai läheistensä avunsaannin puutteellisena ja viranomaisten yhteistyön olemattomana. Eräs elämäkumppaninsa menettänyt omainen muisteli kuinka hänelle oli kerrottu puhelimitse, että hänen miehensä on kuollut ja sen jälkeen hänet jätettiin selviytymään yksin. Toinen poikansa menettänyt omainen taas kertoi, että lähin saatavilla ollut kriisiapu olisi ollut yli sadan kilometrin päässä toisella paikkakunnalla, koska oma kunta ei pystynyt sillä hetkellä järjestämään kriisiapua. Myös kriisiavun järjestämistä epätasapuolisesti läheisensä menettäneiden kesken kritisoitiin Uusitalon haastattelemien omaisten keskuudessa. Eräs veljensä menettänyt omainen oli hyvin pettynyt siihen, että kriisiapua oli järjestetty menehtyneen veljen ex-vaimolle poliisin toimesta, mutta veljen ja omaisen vanhemmat oli jätetty tyystin huomiotta kriisiavun tarvetta mietittäessä. (Uusitalo 2006, 220-221.)

Toinen seikka mitä Uusitalon haastattelemat omaiset nostivat esiin kriisiavun tarjoamisesta ja sen järjestämisestä oli viranomaisten yhteistyön puute. Tieto ei ole aina kulkenut eri viranomaisten kesken ja siten kriisiavun järjestäminen tai sen saaminen on joko viivästynyt tai täysin estynyt silloin kuin siitä olisi ollut eniten apua. (Uusitalo 2006, 222.)

Vaikka Uusitalon haastattelemat omaiset olivat melko suurelta osin tyytymättömiä poliisin toimintaan ja kriisiavun tarjoamiseen, oli joukossa myös erittäin positiivinen kokemus poliisin toiminnasta ja yhteistyöstä muiden viranomaisten kanssa. Tosin haastateltava itse mielsi ettei poliisin toiminta ollut aivan tavanomaista hänen kohdallaan, mutta tästä epätavanomaisesta toiminnasta johtuen omaiselle oli jäänyt tunne, että heistä omaisina todella välitetään ja halu tarjota tukea kriisin keskellä on aito.

”Meillä oli kyllä semmonen tuuri niin, että toiset, kertoo, että he ei oo saanu apua heti, että kaikki on ollu vaikeeta. Mutta tää oli perjantaina silloin - - ja poliisit oli siellä. Ja sitten maanantaina soi ovikello ja siellä oli kaks poliisia. He sano näin, että me kuultiin, että teillä oli perjantaina hirveen vaikeeta. Ja me ymmärretään, että varmaan mitään ei jäänyt mieleen kaikesta, puhelinnumeroita eikä informaatioo, että mihinkä voi ottaa yhteyttä ja mitenkä tää tästä nyt jatkuu niinku mejän kautta. Ja he tuli sisään sitte ja niin he oli kaks tuntia meillä.

Uusitalo: Onks toi ihan tavanomaista toimintaa?

Ei, ei oo tiedäksää. Että se on ihan kaikkee muuta, ku tavanomasta. Mää en tiedä minkä takia meillä oli niin mahtavasti, että tuntu musta, että ihan kun kaikki oli laitettu semmoseen valmiusasemiin nämä ihmiset.

Uusitalo: Mutta se, että jonkunhan näille kahdelle poliisille oli täytyne välittää se viesti, että te tarvitte heitä vielä täällä

Juu, varmaan se oli tää poliisi, joka oli käyny tän paikan tutkimassa, ettei se oo murha, niin he on varmaan välittäny sen sitte. Ehkä täällä sitten näillä poliiseilla on semmonen tapa. Mutta niin kun kaikki muut kertomiseta mää oon kuullu, niin ihmiset on jätetty yksin ja toisille on vaan puhelimessa kerrottu, eikä oo niin kun mitään jälkeempään.

Uusitalo: Niin ettei ees kasvotusten oo tultu sanomaan sitten?

Joo. Ja samoin sit me saatiin kaikki nää puhelinnumerot ja he kerto sitte, että kuinka, että kun on tää ruumiinavaus tehty ja se raportti tulee niin, että he voi auttaa mua, et he voi lukee mulle sen ja kertoo sit, mitä kaikki tarkoittaa. Ja jos me tarvitaan apua, niin me voidaan ottaa yhteyttä, soittaa koska tahansa heille, se oli tosi mahtavaa. Ja samoin tää mobiilitiimi kanssa, niin he sitten soittivat ja kysy et tarvitaanks me apuu ja kuinka meillä menee ja kaikkee tämmöstä. Ja sitten tuli kotisairaanhoitaja, toi meille pullaa ja kävi kattomassa meitä. Ja kotilääkäri soitti ja kysy monta kertaa, kuinka me voidaan ja vielä kun hän sit lähti kesälomallekin, hän soitti ennen sitä mulle ja kysy vointia.” (Uusitalo 2006, 222-223).

4.4. Omaisten kokemuksia poliisin onnistumisesta kuolinviestiä toimitettaessa

Soili Poijula on tutkinut Sosiaali- ja terveysministeriön teettämässä tutkimuksessaan Henkirikosuhrien perheenjäsen selviytyminen, mielenterveys ja kokemukset tuesta ja palveluista (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2010) omaisten tyytyväisyyttä poliisin tapaan toimittaa kuolinviesti. Vastajista 65 % oli tyytyväisiä poliisin toimintaan kuolinviestin saadessaan.

Kuolinviestin tuomiseen tyytyväiset kuvasivat poliisin toimintaa seuraavasti:

- *Olivat tosi ystävällisiä ja soittivat mulle kriisiavun.*
- *Poliisit tulivat tuomaan kuolinviestin. He olivat erittäin osaa ottavaisia ja olivat luonani pari tuntia. Sain heiltä paljon lohtua.*
- *Poliisin ymmärtäväisyys oli äärimmäisen tärkeää sekä tarkka asioiden kuvaus.*
- *Sain tiedon yöllä. Poliisit ja papit tulivat ovelleni. Oli hienoa, että tulivat heti kertomaan ja henkilökohtaisesti, vaikka olikin yö. Oli myös hienoa, että mukana oli naisia, naispoliisi ja naispappi ja olivat kodissani niin kauna, että omat ystävät saapuivat paikalle.*

Kuolinviestin tuomiseen tyytymättömät kuvasivat poliisin toimintaa seuraavasti:

- *Olin itse paikalla yli tunnin ja odotin, että elvyttäjät tulisivat sanomaan jotakin. Mutta kun huomasin, että yksi ambulanssi lähti, meni pois, kysyin toiselta kuskilta, että mikä on. Hän vastasi: ”Kysy poliisilta”. Jolloin vanhempi poliisi otti hatun päästä ja sanoi olevansa pahoillaan. Siihen jäin, kunnes tajusin lähteä ajamaan pois.*
- *Kukaan poliisista EI KOSKAAN ottanut minuun yhteyttä. Soitin itse seuraavana päivänä tapahtumapaikkakunnan poliisiin. Vastaus ko. poliisilta oli hyvin empaattinen ja asiallinen. Minä odotin, että minuun lähiomaisena olisi otettu yhteyttä; ei kai kuuluisi itse soitella ja kysyä asiasta.*
- *Poliisit tulivat kertomaan. Eivät kertoneet mitään mukamas tutkinnallisista syistä. Oliko mukavaa lukea seuraavana aamuna sanomalehdestä?*
- *Sain tiedon kuolemasta poliisin puhelinsoitolla. Kylmä ja tyly esitys.*
- *Olen pettynyt, koska en saanut poliisilta mitään tietoja auttamistahoista enkä siinä tilanteessa tajunnut itse kysyä, olin niin shokissa. Jouduin itse ottamaan auttamistahoista selvää.*
- *Olin käymässä toisella paikkakunnalla, kun lapseni isä puukotettiin kotonamme. Itse sain tietää ystävältäni, joka sai ”juorupuhelun”, joka osui kohdalleni. Menin pian kotiin, kun en saanut oikeaa tietoa ja soitin poliisille. Aluksi tietoa ei annettu, koska emme olleet naimisissa.*
- *Minua ei varoitettu kotona olevasta verimäärästä. Soitin poliisin käymään, he kertoivat tilanteen ja jättivät minut veriseen kotiin yksin, eivät järjestäneet esim. kriisiapua.*

- *Kotiin oli jätetty yhteydenottopyyntö poliisilta. Kun soitin, niin konstaapeli töksäytti: ”Hyvä, kun soitit. Isäsi on tapettu. Pääsetkö käymään?”* (Poijula, Sosiaali- ja terveysministeriö, 2010, 45-46).

5. OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

5.1. Tutkimusmenetelmä

Kirjallisuuskatsauksen avulla on mahdollista hahmottaa olemassa olevan tiedon ja tutkimuksen kokonaisuutta. Kokoamalla tiettyyn aihealueeseen liittyviä tutkimuksia ja tietoa yhteen, saadaan luotua yleiskuvaa muun muassa siitä miten paljon kyseessä olevasta aihealueesta on jo olemassa tutkimustietoa ja millaista tieto sisällöllisesti on. Kirjallisuuskatsauksen tekemiseen voi käyttää monia erilaisia menetelmiä, kuten esimerkiksi kuvailevaa kirjallisuuskatsausta, systemaattista kirjallisuuskatsausta tai meta-analyysia. (Axelin ym. 2007, 3.)

Tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi on valittu kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen valinta tutkimuksen metodiksi on valittu sen vuoksi, että sillä pystytään kuvailemaan laajoja kokonaisuuksia ilman ennalta määrättyjä tiukkoja rajoja ja saavuttamaan siten onnistunut lopputulos.

Tutkimuksen suorittamiseen kuuluu neljä vaihetta;

- Tutkimuskysymyksen muodostaminen
- Aineiston keräily
- Aineiston kuvailu
- Tulosten tarkastelu (Salminen 2011, 6).

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus pyrkii kuvailemaan viime aikaista tai aikaisemmin tiettyyn aihealueeseen kohdistunutta tutkimusta. Katsaustyyppin kysymyksenasettelu on tyypillisesti laaja ja se voi sisältää erilaisia rajauksia aiheen käsittelyssä. Katsaustyyppin

heikkoutena voidaan nähdä ettei se ota kantaa materiaalin luotettavuuteen tai sen valikoitumiseen. (Axelin ym. 2016, 9.)

5.2. Tutkimuksen toteutus

Kirjallisuutta omaisten kokemuksista läheisensä menettämiseen liittyen on saatavilla laajasti erilaisiin haastatteluihin ja muihin tiedonkeruumenetelmiin perustuen. Lisäksi saatavilla on erilaisia tutkimustuloksia läheisensä menettäneiden kokemuksista, missä on käsitelty myös poliisin toimittamaa kuolinviestiä ja tukipalveluiden järjestämistä paikanpäälle tai muutoin tukipalveluiden piiriin ohjaamista. Tähän opinnäytetyöhön materiaalia on haettu pääosin pääkaupunkiseudun kirjastojen tietokantoja hyödyntäen käyttämällä hakusanoina muun muassa kuolinviesti, kuolema, omainen, kriisi ja kriisiapu. Opinnäytetyöhön valikoitui ainoastaan suomalaisia teoksia, koska tarkoituksena on tarkastella ainoastaan Suomen poliisin toimintaa kuolinviestin toimittamisen yhteydessä.

Edellä kuvailtujen materiaalien pohjalta on mahdollista ottaa riittävän kattava otos omaisten kokemuksista läheisen menettämiseen ja siitä seuranneeseen kriisiin liittyen, minkä perusteella pystyy luomaan yleiskuvan poliisin ja kriisipalveluiden/seurakuntien yhteistyöstä kuolinviestin toimittamisessa ja mahdollisesta kriisipalveluiden pariin ohjaamisesta.

Eettisestä näkökulmasta pohtien tutkimuksen toteuttaminen muuna kuin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena olisi ollut haasteellista toteuttaa. Tutkimuksen aiheen ollessa erittäin henkilökohtainen ja sensitiivinen, olisi ollut hankalaa toteuttaa tutkimus kvalitatiivisesti ilman koulutusta kriisin kohdanneen henkilön haastattelemisesta. Haastattelujen toteuttaminen henkilökohtaisesti olisi ollut myös haasteellista korona-aikana vallitsevien olosuhteiden vuoksi, eikä tutkimusaiheen ollessa niin henkilökohtainen haastattelujen tekeminen puhelimitse tai sähköpostitse tullut kysymykseen.

Kvantitatiivisen tutkimuksen toteuttamisen haasteeksi olisi noussut vastaajien suuren määrän hankkiminen ja materiaalin kertyminen liian suureksi tutkimusaiheen ollessa

sellainen, johon ei ole mielekästä vastata lyhyesti ja pintapuolisesti. Lisäksi tutkimusaiheen luonteen vuoksi suljettujen kysymysten käyttö olisi ollut erittäin haastavaa, eikä niitä käyttäen olisi ollut mahdollista saada kattavaa kuvaa vastaajien kokemuksista. Kokonaisuutena ajatellen kvantitatiivisen tutkimusmenetelmän käyttäminen ei olisi ollut mielekästä tai tuottavaa tämän opinnäytetyön tutkimuksen toteuttamisessa.

5.3. Tutkimuksen teemat ja tutkimuskysymykset

Johtavana pääteemana opinnäytetyössä ovat kuolinviestin toimittamisen yhteydessä poliisin tarjoama tieto saatavilla olevista tukipalveluista omaisille ja poliisin ja kriisipalveluiden/seurakuntien yhteistyön merkitys kuolinviestin toimittamisessa omaisten näkökulmasta katsottuna. Näitä teemoja tarkastelemalla on tarkoitus saada vastaus opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin.

Tutkimuskysymyksinä opinnäytetyössä ovat;

- Miten omaiset ovat kokeneet saaneensa tietoa tukipalveluista kuolinviestin toimittamisen yhteydessä?
- Miten tärkeänä omaiset ovat pitäneet sitä, että heille kerrotaan tarjolla olevista kriisipalveluista poliisin toimesta kuolinviestin toimittamisen yhteydessä
- Miten omaiset ovat kokeneet tukipalveluihin ohjaamisen tai ohjaamattomuuden vaikuttavan omaan suruprosessiinsa ja siitä toipumiseen?

Tutkimuskysymysten lähtökohtana on selvittää millaisia kokemuksia omaisilla on kuolinviestin vastaanottamisen yhteydessä tarjottavista tukitoimista osana suruprosessista selviytymistä ja miten tukitoimia on tarjottu vai onko niitä tarjottu lainkaan. Saatujen tulosten perusteella on tarkoitus tehdä johtopäätöksiä poliisin ja kriisipalveluiden/seurakuntien yhteistyöstä kuolinviestin toimittamisen yhteydessä sekä tuoda esiin ajatuksia mahdollisesta yhteistyön parantamisesta omaisen näkökulmaa ajatellen.

6. TULOKSET

Tutkimuksessa selvisi, että omaiset ovat kokeneet poliisin toimittamien kuolinviestin ja kriisipalveluista tiedottamisen onnistuneen monin eri tavoin. Kokemusten joukossa on onnistumisia, mutta pääosin omaisille on jäänyt tunne, ettei poliisi osannut arvioida kriisiavun tarvetta oikein ja omaisten kriisiavun saaminen on jäänyt heidän oman aktiivisuutensa varaan.

Osa omaisista kertoi saaneensa poliisilta paperin, johon oli koottu tärkeimpiä tietoja miten menetellä käytännön asioiden hoitamisen suhteen läheisen yllättävän kuoleman jälkeen, mutta omaiselle tarkoitetun kriisiavun saamisesta huolehtiminen oli jäänyt hoitamatta. Tämän monet omaiset kokivat erityisen ikävänä asiana ja välinpitämättömyytenä heitä kohtaan. Myös kriisiavun järjestäminen tai kriisiavun mahdollisuudesta kertominen epätasapuolisesti omaisten kesken nousi esiin tutkimuksessa. Osa omaisista koki, että kriisiapua oli tarjottu tai järjestetty sellaisille omaisille, jotka eivät ole olleet lähimpiä omaisia, kun taas lähimmät omaiset olivat jääneet täysin kriisiavun ulkopuolelle tai heidän olisi pitänyt kyetä olla itse aktiivisena avun saamisen suhteen.

Toisaalta, silloin kuin poliisit ovat menneet paikalle kriisityöntekijöiden tai seurakunnan edustajien kanssa jo kuolinviestiä toimittaessaan tai kuolinviestin toimittamisen yhteydessä pyytäneet paikalle kriisiapua omaiselle, on se omaisten kokeman mukaan ollut erittäin hyödyllistä menetyksen käsittelyä varten akuutissa tilanteessa sekä kokonaisuutena kriisistä toipumista ajatellen. Kun kuolinviestin saamisen yhteydessä omaisille on ollut välittömästi tarjolla keskusteluapua, tai ainakin tieto että keskusteluapua on saatavilla pikimmiten, on omaisille tullut tunne, että heistä välitetään ja että apua on saatavilla yllättävässä ja vaikeassa elämäntilanteessa.

Kokonaisuutena omaiset kokivat poliisin suoriutuneen itse kuolinviestin toimittamisesta melko hyvin, empaattisesti ja ammattitaitoisesti. Ainoastaan pienehkö osa omaisista oli kokenut, että kuolinviesti oli toimitettu heille tyylysti ja virkamiesmäisesti pelkästään ilmoitusluontoisena asiana. Suurimpina puutteina kuolinviestin toimittamisessa omaiset

kokivat kriisiavun piiriin ohjaamisen puuttumisen tai liian ylimalkaisen toteamuksen kriisiapua tarjoavien tahojen olemassa olost.

7. POHDINTA

Kuolinviestin toimittaminen on eittämättä yksi poliisin haastavimmista tehtävistä. Olosuhteet, joissa ihminen on kuollut vaihtelevat suuresti ja se miten menehtyneen omaiset ottavat tiedon läheisensä kuolemasta vastaan on aina suuri ennalta arvaamaton asia. Joskus läheistenkin ihmisten välit voivat olla tulehtuneita ja välit katkenneet jo vuosia sitten, jolloin tieto läheisen kuolemasta ei ole välttämättä niin järkyttävä. Toisinaan omaiset ovat taas osanneet odottaa tietoa läheisensä kuolemasta ja joissain tapauksissa, kuten esimerkiksi katoamistapauksissa, kuolinviestin saaminen voi olla jopa helpotus. Näin läheisen kohtalo selviää, omaisten eläminen epätietoisuudessa päättyy ja suruprosessi läheisen menettämiseen liittyen pääsee uuteen vaiheeseen ja toipuminen voi alkaa.

Huomattavasti useammassa tapauksessa kuolinviestin saaminen aiheuttaa kuitenkin omaiselle akuutin kriisin. Tällöin on tärkeää, että poliisi tekee osansa akuutin kriisiavun järjestämisessä. Näin omaisen pääsee heti tukipalveluiden piiriin, eikä tämän itse tarvitse ottaa selvää kriisipalveluista tai muista tarvittavista palveluista. Akuutin kriisin hetkellä avun tarpeen hahmottaminen voi olla omaiselle hankalaa, eikä omaisen välttämättä itse miellä tarvitsevana apua. Myös avun etsiminen suuren järkytyksen keskellä voi olla ylivoimaista ja siten omaisen voi jäädä helposti yksin kriisinsä kanssa. Kriisistä toipumisen kannalta esimerkiksi keskusteluavun saanti pikimmiten on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää.

Poliisin pääasiallinen tehtävä kuolinviestiä toimittaessa on kertoa suru-uutiset omaisille. Lisäksi poliisin tulee kertoa läheisen menehtymiseen johtaneista seikoista sen verran kuin omaisen haluaa sillä hetkellä tietää. Tiedottaminen myös poliisin seuraavista toimenpiteistä asiaan liittyen tulee informoida omaiselle. Toisin sanoen, poliisin tehtävä on kertoa faktoja tapahtuneesta ja mitä näistä faktoista seuraa seuraavaksi poliisin toimesta.

Toinen vähintään yhtä tärkeä osa on omaisen jaksamisesta huolehtiminen kriisin hetkellä. Tämä lienee yleisesti hyvin tiedossa ja käytännössäkin eri poliisilaitoksilla ympäri maan. Yhteistyö paikallisten kriisikeskusten ja seurakuntien välillä kriisiavun saamiseksi omaiselle olisi hyvä ottaa tarkastelun alle. Olisi hyvä, jos poliisi pystyisi aina, paikasta ja ajasta riippumatta, hankkimaan paikalle kriisiapua tukemaan omaisia, mutta toisinaan tämä voi olla haastavaa resurssien suhteen. Myös arviointi akuutin kriisiavun tarpeesta voi olla poliisille hankalaa, sillä omainen voi vaikuttaa ottavan kuolinviestin vastaan hyvin tyynesti ja vakuuttaa pärjäävänsä, kunnes romahtaa poliisin poistuttua paikalta.

Lasten suruun ja kriisin käsittelykykyyn tulisi myös kiinnittää huomiota. Lapsen ikätasosta riippuen, on hyvä harkita onko sopivaa että perheen lapset kuulevat läheisen kuolemasta poliisilta yhtä aikaa perheen aikuisen kanssa vai onko parempi, että perheen aikuinen kertoo lapsille tapahtuneesta kaikessa rauhassa, omalla tutulla ja turvallisella tavallaan.

Kokonaisuutena kuvaileva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä toimi tässä opinnäytetyössä hyvin. Työn punaisen langan eli omaisten äänen monipuolinen kuuluminen näkyy opinnäytetyössä, vaikka omaisia ei ole tämän työn puitteissa päästy haastattelemaan esimerkiksi kvalitatiivista tutkimusmenetelmää käyttäen. Työssä käytetyt tutkimukset ja teokset, joissa omaisia on haastateltu läheisen menettämiseen liittyen, ovat luotettavia ja niissä olleet omaisten kokemukset kuolinviestin saamisen hetkestä ovat välittyneet työhön.

Jatkotutkimusaiheena opinnäytetyöni teemaan voisi olla poliisin ja kriisiapua tarjoavien tahojen yhteistyö kuolinviestin toimittamisen yhteydessä. Mitkä ovat ne syyt, miksi poliisi ei tarjoa niin tehokkaasti tietoa kriisiavusta kuten olisi omaisten mielestä tarpeen ja miten yhteistyö poliisin kanssa toimii kriisiavun tarjoajien näkökulmasta? Tämän tyyppinen tutkimus voisi viedä eteenpäin kehitystä, jonka myötä tulevaisuudessa kuolinviestin toimittamisen yhteydessä omaisen ohjaaminen poliisin toimesta kriisiavun piiriin olisi itsestäänselvyys ja mahdolliset tällä hetkellä olemassa olevat haasteet kriisiavun piiriin ohjaamisessa olisi selätetty.

LÄHTEET

Axelin, Anna & Johansson, Kirsi & Stolt, Minna & Ääri Riitta-Liisa 2007: Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turku. Turun yliopiston julkaisuja.

Axelin, Anna & Stolt, Minna & Suhonen, Riitta 2016: Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turku. Turun yliopiston julkaisuja.

Hammarlund, Claes-Otto 2004: Kriisikeskustelu – kriisituki, jälkipuinti, stressin ja konfliktien käsittely. Latvia. Tietosanoma.

Kiiski, Kimmo K. 18/2019: Poliisin rooli kuolemansyyn tutkinnassa. Tampere. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat.

Pelkonen, Niina 2005: Kriisin ABC – käsikirja poliisin käyttöön. Helsinki. Edita Prima Oy.

Poijula, Soili 2010: Henkirikosuhrien perheenjäsenten selviytyminen, mielenterveys ja kokemus tuesta ja palveluista. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä.

Poijula, Soili 2007: Lapsi ja kriisi – selviytymisen tukeminen. Helsinki. Kirjapaja.

Pääkkö, Eija Margareta 2013: Kadonneen omainen. Kurikka. Kustannuskynnys.

Saari, Tiina & Majamaa, Maiju 2020: Ei jälkeäkään – 11 suomalaista kadonnutta ja kaivattua. Helsinki. Into.

Saari, Salli 2000: Kuin salama kirkkaalta taivaalta – kriisit ja niistä selviytyminen. Helsinki. Otava.

Salminen, Ari 2011: Mikä kirjallisuuskatsaus? – Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa. Vaasan yliopiston julkaisuja.

Teinilä, Mari 2006: Lopun elämää – itsemurhan tehneiden läheiset kertovat. Helsinki. Kirjapaja.

Laimio, Anne & Mynttinen, Sirpa & Uittomäki, Susanna 2011: Miten tukea lasta, kun läheinen on kuollut? – Opas sekä lasten ja nuorten parissa työskenteleville. Tampere. Lapsikuolemaperheet ry.

Uusitalo, Tuula 2006: Miten päästä yli mahdottoman? Narratiivinen tutkimus itsemurhamenetyksistä. Rovaniemi. Lapin yliopisto.

Välimäki, Elina 2017: Ei unohdu koskaan – henkirikoksen jäljet. Jyväskylä. PS-kustannus.